

HOCAM ORD. PROF. DR. ALİ FUAD BAŞGİL

SERVET ARMAĞAN*

1. Kısaca Hayatı

Hocam Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil, Samsun'un Çarşamba ilçesi doğumludur. Lise öğreniminden sonra askerlik hizmetini Birinci Dünya Harbi'nde Kafkas cephesinde yapıyor. Askerlik hizmetinden sonra bir müddet boş kaldığını, “*Gençlerle Baş Başa*” kitabından okuyoruz. Akabinde devlet hesabına Avrupa'ya gidiyor. Fransa'da Bordeaux Üniversitesi'nde kalmış uzun seneler. Daha sonra İsviçre'ye gidiyor. Burada hem hukuk hem siyaset bilimi (veya siyasi bilimler) hem de felsefe okuyor ve bunların her birinden diploma alıyor.

Bizde, Anayasa Hukuku hakikaten felsefi bir temele ve birazda “siyaset bilimi”ne dayanan bir branştır. Diğer hukuk branşları Ticaret Hukuku vs. gibi değildir. Ben asistan olmaya karar verdikten sonra imtihana gireceğim sırada gitmiştim kendilerine. Hoca o zaman artık üniversiteden ayrılmıştı. Bana, “bu ilimlere de bakın, bunları da öğrenin”, dedi. Hakikaten daha sonra kariyerimde ilerledikçe bu sözlerin değerli ve yerinde olduğunu anladım. Başgil, Anayasa Hukuku sahasına ilk doktora verenlerden biriydi. Devlet tarafından yurtdışında okutulmuş, doktorasını yapmış, yurda dönmüş. Doktora tez konusu, ‘İstanbul Boğazları’ üzerineydi. Bu konu o zamanlar oldukça aktüel bir konuydu. Tez Fransızca olarak basıldı. O zamanlar ve benim de talebeliğim zamanında doktora yapmak mecbur değildi, yani doçent olabilmek için doktora aranmıyordu. Daha sonra değişen sistemde Avrupa'yı da emsal alarak doktora şartı getirdiler. Hoca bu şartı yerine getiren kimselerden ilkiydi. Yurda döndükten sonra önce Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde -eski ismi ile Mülkiye, devlete eleman yetiştirdiği için böyle isimlendirilmiş- ders veriyordu. Buradaki görevinden sonra İstanbul'a gelmiş ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde emekli oluncaya kadar Anayasa Hukuku derslerini vermiştir.

* Prof. Dr., (Anayasa Hukuku Profesörü-Hoca'nın son talebesi ve en son Asistanı) 2 Eylül 2017 – Büyükçekmece.

2. Eserleri

Ali Fuad Başgil, Ankara Hukuk Fakültesinde başlayan hocalık kariyeri boyunca 1930’lu yıllardan beri, çok çeşitli eserler ortaya koymuştur. Geçen sene bir araştırma vesilesiyle Beyazıt Kütüphanesinde çalışırken oradaki kartoteklerden Hoca’nın ismini buldum. Baktım sendikalizm, faşizm, nasyonal sosyalizm, komünizmi anlatan bir ders notu çıkarmış o zaman; 250 sayfa uzunluğunda bir metin, daktilo ile yazılmış ve çoğaltılmış. Bende bilmiyordum. Keşke bu kitap bir daha basılsa. Hoca, sendikal hareketleri, faşist hareketlerin menşeyini gayet duru bir Türkçe ile anlatmış. Son Anayasa Hukuku kitabı, “*Türkiye Siyasi Rejimi ve Anayasa Müesseseleri*” başlığını taşır. Fasikül 1 ve Fasikül 2 şeklinde yazılmış ve halen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde okutulmaktadır. Benim de bir müddet satışıyla meşgul olduğum bir kitaptır. Ders kitabı dışında belki en meşhur eseri “Din ve Laiklik” kitabıdır. Bu kitap yayınlandığında Türkiye’de büyük tepkiye sebep olan, yeri yerinden oynatan bir eserd. Çünkü orada bir Yüksek İslam Enstitüsünün kurulmasını teklif ediyor, din ve vicdan hürriyetinin geniş şekilde tatbik edilmesini istiyordu. Katolik mezhebinin, papanın ve etrafındaki kardinallerin nasıl İslam dünyası üzerinde bir hegemonya kurmaya çalıştıklarını uzun uzadıya anlatıyor. Ve yüksek din mütehasısları yetiştirmek için bu memleketin böyle bir İslam enstitüsüne ihtiyacı vardır, diyordu. Sonra da bu Enstitü kuruldu. Hocanın bu teklifi ile bugünkü Marmara İlahiyat Fakültesi’nin çekirdeği, ilk menşeyi bu okullardır.

Bunun dışında “*Gençlerle Baş Başa*”, “*Demokrasi Yolunda*” gibi küçük kitapları da vardır. Bu kitabın 50-60 civarında baskısı yapıldı. Her faniye nasip olmayan bir rağbettir, nitekim ilim kitapları fazla satmamaktadır. Yağmur Yayınları, Başgil’in kitaplarını basardı. Bu sayı bir faninin arkasından bırakabileceği büyük rağbete sahip sayıdır. Ölümünden sonra kitapları 50. baskıya çıkan bir ilim adamıdır Başgil.

3. Karakteri

Mizacından biraz bahsedeyim. Ali Fuad Başgil –merhum- çok düşünen, az konuşan bir zat idi. Düşüne düşünce konuşur, iyice kelimeleri seçerdi. Gariptir, askeri darbe Hocayı üniversiteden ayırdıktan sonra “*Düşünen Adam*” diye bir dergi çıkardılar. Hami Tezkan Bey vs. Ali Fuad Başgil’in resmini, şöyle elini şakağına koymuş haliyle bir amblem olarak kullandılar. Devamlı düşünen, çok kitap okuyan bir zattı; bunu hiçbir zaman unutamam.

Türkçesine gelince: Türkçesi bende çok büyük etkiler bırakmış, büyük tesirler husule getirmiş bir kimsedir. Bunun kadar, merhum Ali Fuad Başgil kadar bir metni, bir fikri, bir konuyu açık, net anlatan çok az kimse gördüm. Billhassa ilim adamları uzun cümleler, Osmanlıca kelimeler kullanarak kendi yazdıklarına bir rağbet celp etmek için gayret sarf ederler. Bu zat çok güzel bir Türkçe ile duru bir Türkçe ile anlatan bir kimsedir. Mesela kitaplarında Fransız, İngiliz Hukukundan çok aktarmaları vardır. Hiç fark etmezsiniz onun bir Fransızca kitabı okuyup ve size naklettiğini. Dersiniz ki bu zat Türkçe bir kitap yazıyor olmalı. Hâlbuki aktardığı fikirler İngiliz Parlamenter Rejimini, Rusya'daki Duma, Komünist dünyasındaki Anayasal müesseselerdir ve yine duru bir Türkçeyle yazılmıştır.

Biliyorsunuz Türkçe dâhil her dili; yazı, konuşma ve günlük dili diye birkaç bölüme ayırmaktadırlar. Başgil'in yazı Türkçesi çok güzeldi. Fakat konuşma Türkçesi onun kadar güzel değildi. Konuşma Türkçesi devamlı düşünerek ve kelimeleri iyi seçerek, süratle değil, biraz daha ağır seyretmekteydi. Türkçesi, bozuktur, kötüdür, demiyorum. Bir anekdotla devam edeyim: 27 Mayıs 1960'dan sonra iki gazetede yazı yazdı Hocamız. Biri *Yeni Sabah* gazetesi bir de *Yeni İstanbul*. Şişhane yokuşunun en sonunda bir matbaa kurmuştu. İsviçre de yaşıyordu Hoca o zaman kendisi burada ki ortamdan rahatsız oldu, oraya gitti. Orada bu yazdığı hatıralarda da yine arı Türkçe ve günümüz meselelerine temas eden ifadeleri vardır. Derken İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesindeki hocalar ister dinsiz hoca deyin ister mason Hoca deyin, yani ne dersiniz deyin, Ali Fuad Başgil'i çekemeyen hocalar, Hoca aleyhine *Cumhuriyet* gazetesinden yazı yazmaya başladılar. Onlara verdiği bir cevap da Türkçesinin güzel olduğuna bir delildir: “Muhaliplerim benim aleyhimde –ben mealen naklediyorum, en son kendi cümlesini söyleyeceğim– karalama kapmayasına girdi. Fakat merak etmesinler benim bileğimi bükemeyecekleri iki şey var. Biri çok sağlam bir ilim tahsili yaptım. Diğeri de çok güzel bir Türkçem var. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Hüseyin Nail Kubalı ve Sıddık Sami Onar gibi hocalardı bunlar. Türkçem güzel diye methediyor kendini, kimse de demiyor ki hayır efendim Türkçeniz kötü burası anlaşılıyor, burası muğlaktır demiyor. “*Bileğimi bükemeyecekleri bir özelliğindir Türkçemin güzelliği*” diyor.

4. Siyasi Hayatı

Bir de siyasi hayatına yani fırtınalı hayatına temas edelim. 1960 yılı 27 Mayıs'ta bir askeri darbe yapıyor. Cemal Gürsel'in Başkanlığında 38 kişilik

bir Milli Birlik Komitesi, asker grubu, darbe yapıyor. Demokrat Parti iktidarını deviriyorlar. Buna dair hatırdaki kalanlardan bir şey de askerlerin 147 öğretim üyesini üniversitelerden uzaklaştırmasıdır. Bunların içinde Ali Fuad Başgil'de var. Ali Fuad Başgil, Tıp Fakültesi'nden Ordinaryüs Ekrem Şerif Egeli, -Edebiyat Fakültesi'nden zannediyorum- Ali Nihat Tarlan gibi her fakülteden birer ikişer kişi ama daha çok İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden öğretim üyelerini üniversiteden uzaklaştırdılar. Bu büyük bir yankı uyandırdı. "147'ler" adıyla bu olaya ait kitaplar yayımlandı. Bu öğretim üyeleri kendilerini savundular. Bu olay merhum Ali Fuad Başgil için çok hissi bir darbe oldu. O sıralarda Hoca'nın evine ziyarete gitmiştik. Kendisine iyi temennilerimizi ilettik, bir an evvel fakülteye dönmenizi istiyoruz, dedik. "İstemem" dedi. Çok üzgün bir ifadeyle eliyle hafif bir reddetti. Çünkü bir müddet sonra Turhan Feyzioğlu ki o da bir ilim adamı, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden. Kurulan hükümette ya Milli Eğitim Bakanı ya da Başbakan yardımcısı olmuştu. Bu kanunu kaldırdılar. Herkes üniversiteye döndü Ali Fuad Başgil dönmedi. Çok üzülmüştü bu olaya, "bunlar içine bir daha girmem" dedi.

Yazdıkları, din propagandası ya da Demokrat Parti propagandası değildi fakat Hocayı Balmumcu'ya aldılar. Orada uzunca bir müddet kaldı. Sonra kendisinin hakkında dava açıldı ve fevkalade üzüldü. Bizi de ziyarete almıyorlardı. Derken o dava beraatla neticelendi veya kovuşturmayaya yer olmadığına karar verildi.

Darbeden sonra 1961 seçimleri yapıldı. Adalet Partisi, Hocamızı aday gösterdi. O zaman 2 meclisli bir parlamento var. Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi. Senatoya aday gösterdiler ve seçildi. Hoca'nın politikaya gireceği hiç hatırında, hayalinde olmayan bir olaydı. Bizim de tabii. Senatör oldu, derken meclis açıldı, Cumhurbaşkanı seçimi de var o sırada. Öyle popüler bir insan ki Avrupa'yı iyi bilen, eserleri tanınmış, hocaların kendisinin yanında konuşmadığı müddetle bir şekilde durduğu kimse idi. Türkiye de tanıyor kendisini. "Din ve Laiklik" kitabı çıkmış. "Günün Meseleleri" diye ayrı bir kitabı da çıkmış, Anayasa kitapları zaten meşhur. Fransızca ve İngilizce yazı ve konuşma dilini iyi bilen değerli bir kimseydi.

Askerler de tedirgin oldular, yani darbeci cunta mensupları. Bunu hatıralarında anlatır. Yanında, arkadaşı İsmail Dayı Bey -kendi Yağmur Yayınları'nın sahibi, ağabeyimiz- ile beraber iken askerler baskın yapıyorlar silahlarını masanın üstüne koyuyorlar. Hocam sizin hayatınız tehlikede, garanti edemeyiz, gerisini siz düşünün diyorlar. Mecliste yeminini edip daha

parlamentere hayata geçmemiş. “Düşündüm” diyor, “eğer ben ısrar etseydim” mealen söylüyorum, “memlekette karışıklık çıkacaktı. Eğer ben istifa etsem memleketeye huzur gelecekti. Belki günün birinde bu hatalarını anlayacaklar diyerek ve istifa etmeye karar verdim.”

Ertesi gün hem Cumhurbaşkanlığı adaylığından hem de senatörlükten istifa etti. İsviçre Konfederasyon Başkanı zannediyorum fakülte sıralarında arkadaşımış, Başgil’i İsviçre’ye davet etmiş. Hoca eşi Nevide Hanımla birlikte, Cenevre’de Lemman Gölü’nün kenarındaki yaşayacağı İsviçre’ye gitti.

Daha sonraları Fransızca bir kitap yazdı: Türkiye’de askeri rejimi anlatan; “27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri.” Bizim hukuk fakültesi asistanlarından müzevir bir asistan -Bilge Umar- bu kitapta askeri rejim ve darbenin aleyhinde görüşler içeren kısımlarını alarak Cumhuriyet gazetesinde yayımladı.

5. Tenkil

Hoca, *Yeni İstanbul* ve *Yeni Sabah* gazetesinde yazılar yazdığı sırada, Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın 27 Mayıs’ta mukaddem günlerde kendisini tavsiye için çağırdığından bahsediyor. İstanbul Üniversitesi’nin bahçesinde daha çok CHP’nin kıskırtmasıyla öğrenci olayları olduğu zamanlar benim de mezun olacağım sıralar. 26 Nisan Olayları yaşanıyor, darbeye 1 ay gibi bir müddet var. Bayar’ın kendisini çağırdığını ve Çankaya Köşkü’ne gittiğini söylüyor. “Bize ne tavsiye edersiniz Hocam” diye sormuş. Mecliste Tahkikat Komisyonu kurulmuştu. Komisyonun geniş yetkileri sayesinde birçok kişinin ifadeleri alındı. Gazete kapatmak, tutuklama vs. yetkiler, o zaman için büyük yankılar uyandıran olaylardı. İşte Ali Fuad Hoca bu komisyonun görevine son verilmesi gerektiğini söylemiş: “daha çok geriyorsunuz memleketi, biraz daha hürriyet getirin” şeklinde uyarılmış. Celal Bayar da demiş ki “tenkil tenkil”. Bu tabir “ibreti âlem olacak şekilde cezalandırmak” demektir. Kuran’ı Kerim’de de geçer. Bu ifadeyi gazetede de yazdı Hoca. MBK, askeri darbeyi yapanlar da Hoca’nın bu sözünü Yassıada Mahkemelerinde delil olarak kullandılar. DP mensupları Celal Bayar, Adnan Menderes, Celal Yardımcı vs. bakanlar orada muhakeme ediliyor. Ali Fuad Başgil’e mahkemede bu sözleri hatırlatıldı. Mahkeme Başkanı Salim Başol dedi ki “yani siz DP iktidarının baskı yaptığını söylemek istiyorsunuz değil mi?” Üniversiteye mahkemeye katılmak üzere bir kontenjan tanımışlardı, her gün bir asistan ve bir öğretim üyesine sıra veriyorlardı. Ben de dinleyici olarak katıldım o duruşmalara. Ali Fuad Başgil’in cevabı ise: “sözleri hüsnüniyetle dinlemek lazımdır” şeklinde olmuştu. Başol şöyle bir arkasına dayandı, o mehabetli insanın konuşması

üzerine. “Ben size hangi babda anlattım siz nereye çekiyorsunuz” demek istedi. Onların bir işkence aleti yaptığını veya terör estirdiğini bana söyletmeye çalışıyorsunuz. Ama benim sözlerimi hüsnüniyetle dinlemek lazımdır. Az ve öz konuşan bir kimsedir dedim ya işte o mahkeme başkanı Salim Başol gerek Savcı Altay Ömer Egesel milletvekillerini azarlayan kimselerdi. Tarık Güray Ada Komutanı, duruşma salonunda otururdu, zalim bir adamdı. Öyle bir ortamda milletvekillerini, eski bakanları azarlayan bir kimseydi. Ali Fuad Başgil’in bu cümlesi üzerine susmaya mecbur oldu.

Hoca hatıralarında İnönü dönemini iyice hicveden ibareler de kullanmıştır. Vaktiyle kendisini Berlin’e davet etmişler. Daha sonra Dolmabahçe’de Cumhurbaşkanı’nın liderliğinde arı Türkçe toplantıları yapılmış. TDK’nin Arı Türkçe tezi yani bütün diller Türkçeden çıkmıştır iddiasıyla orta atılan Güneş Dil Teorisi. Hazım Atıf Onat –Profesördür– konuya ilişkin “Arapça Dilinin Türkçe Gramere Göre Esasları” diye kitap yazmıştır. Arapça dahi Türkçeden çıkmıştır, tezini savunur. Bu dünyada yalanların en büyüğüdür. Kuran’ın, hadislerin dilini Türkçeden çıkmıştır, diye bir kitap yazacak kadar iddiada bulunan bir kimsedir. Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi hocalarındandır.

Hatıralarında Cumhurbaşkanı beni yanına oturttu, diyor. İmalı konuşmalarla bana şunları telkin etti; “Siyasi olaylar girme Ali Fuad Bey”. Hanımların belki zekâları değil fakat sezgileri her şeyden üstündür benim için derdi. Entüisyon (sezgi) derlerdi buna. Fransızcada sezgi kabiliyeti demek, birine baktıkları zaman onun ne mal olduğunu anlamak demektir. Ben bunu o zaman sıkıyönetim komutanı olan daha sonra Adalet Partisi’nden Milletvekili olan Orgeneral Faik Türün Paşadan da duydum. Onu ziyarete gittiğimizde ikametgâhı Harbiye’deydi. Eşi de zaman zaman yanımıza gelirdi. Biraz oturur çıkardı, ikramlar yapılırdı. Bir gün Faik Türün merhum dedi ki: “hanımların sezgisi çok kuvvetlidir ben onlara güvenirim” derdi. Faik Türün İstanbul’da çok geniş yetkileri olan sıkıyönetim komutanıydı. Hanımlardan bahsederken öyle medihkâr ifadeler kullanıyor.

6. İrtica

İrtica, özellikle Müslümanlar için kullanılan bir tabirdir, şimdilerde ‘gerici’ diyorlar. Hoca’nın o zamanlar bir makalesi vardı. Serdengeçti’nin dergisinde “İrtica Çığırkanlıkları” adlı bir yazı yazdı. Yazı şöyle başlıyor; “Yine irtica çığırkanları sahneye çıktı. Yine irtica yaygaraları başladı.” Arkasına şöyle bir cümle de ilave etmişti, “Dinen günahkâr olmak dini sevmeye mani değildir.”

Hoca Türkiye’de Avrupa çapında unutturulmaya çalışılan bir bilim adamıdır. Şimdi asistanlarıma da soruyorum, söylüyorum, ismini zikrediyorum lakin onu tanımıyorlar. Ali Fuad Başgil’in eserlerine bakın. Avrupa çapında hatta dünya çapında Anayasa Hukukunun temel esaslarını duru bir Türkçeyle anlatan çok değerli bir insandır. Kubbealtı Vakfı Genel Sekreteri Fatih Bey bir konferansım sonrasında bir müjdeyi şöyle ifade etmişti:

“Hocam sizinle bir müjdeyi paylaşalım. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ali Fuad Başgil Hocamız da dâhil “5 Büyük İnsan” adıyla kitaplar yayınıyor ve konferansalar düzenliyor.”

Ben ona Allah’tan gani gani rahmetler diliyorum. Müslümanlara sahip çıkan ve o zaman herkesin korktuğu bir dönemde, Ahmet Emin Yalman’ın, o Yahudi dönmesi zata, aleyhine yazı yazdığı dönemlerde onlara susturucu cevaplar, yani iskat edici cevaplar verirdi. Öyle yazılar yazardı ki Fransız, İngiliz kültüründen misaller vererek. Kimsenin gıkı çıkamazdı.

7. Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil’in Memleketimiz Bakımından Önemi

7.a İslâm ve Batı Kültürüne Sahip Bir İlim Adamı:

Ali Fuad Başgil Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında doğmuş ve yetişmiş bir ilim adamıdır. Bu sebeple ilköğrenimden yükseköğrenime kadar Osmanlı eğitim kurumlarında öğrenmiş ve yetişmiş bir ilim adamıdır. Bu özelliği sebebiyle her kademedeki okulda öğretilen Osmanlı-İslam kültürü almış bir kimsedir. Mesela ders notlarını eski yazı ile yazar, eski yazı ile yazılmış kitapları rahatlıkla okur, hafızasında birçok ayet ve hadis vardır.

Gerçi bunların bir kısmını Avrupa’da kaldığı uzun süre içerisinde unutmuş olabilir. Ama yine de Başgil Hocamızda İslam kültürünün temelleri bulunmaktadır.

Mesela kendisini bir ziyaretimizde şöyle bir beyanda bulunmuştu: *“Bedüzzaman Said Nursi’nin kitaplarındaki açıklamalar, İslam filozofu İbn-i Rüşd’e benzemektedir.”*

Başgil Hocamız İslam kültürünün yanında geniş ve derin Batı kültürüne de sahiptir. Çünkü Avrupa’da kaldığı uzun seneler esnasında Batı kültürüne ait birçok eser okuduğu anlaşılıyor. Bu eserler arasında tarih, felsefe, ilahiyat sahaları da dâhildir.

Zaten Fransa’da kaldığı sıralarda sadece hukuk fakültesine değil aynı zamanda, siyasi bilimler ve felsefe fakültelerine de devam etmiştir. Hatta bu bölümlerden mezun olduğunu da kendi hayatına ait açıklamalardan anlıyoruz.

7.b Başgil Hoca İyi Niyetli, Hayırhah Bir Zat İdi

Başgil Hocayı, onun bir talebesi ve asistanı ve evinde kendisi ile çok görüşmüş bir kimse olarak diyebilirim ki bu hocamız iyi niyetli ve çevresine yardım etmek isteyen bir zattı.

Yassıda mahkemelerinde kendisini bir şahit olarak dinleyen mahkemenin başkanına, yani Salim Başol’a söylediği bir cümle onun karakterini de gösteren bir muhtevaya sahiptir. Mahkeme Başkanı Başol, Başgil’in açıklamalarından sonra onu yanıltmaya sevk eden ve hatta onunla alay etmek isteyen bir tarzda bir soru sormuştu. Başgil Hocamız ise ona “*sözleri hüsnü niyetle dinlemek lazımdır*” dedi. Bu söz üzerine o haşmetli ve herkesi korkutan Yassıda Yüksek Adalet Divanı Mahkemesi Başkanı Salim Başol hiçbir şey diyemeden sustu ve arkasına dayanarak Başgil Hocamızın konuşmalarını dinlemeye devam etti.

7.c Demokrasimizin ve Parlamenter Hayatımızın Dengeli Yürütülmesinde Önemli Rol Oynardı

Başgil Hoca gerek bir anayasa hukuku uzmanı olması gerekse siyaset bilimi ve felsefe gibi dallarda öğrenim görmesi sebebiyle, batıdaki demokratik hayatı öğrenmiş bir ilim adamıdır. Hatta sadece öğrenmek değil bu hayatı filen de yaşamış bir ilim adamıydı.

Bu özelliği sebebiyle memleketimizdeki demokrasi ve parlamenter hayatın gelişiminde Başgil Hocamız herhalde dengeli ve sıhhatli bir yardımda bulunabilirdi.

7.d Siyasilere Güzel Nasihatler Yapabilirdi

Başgil Hocamız bir anayasa uzmanı ve siyaset bilimci olarak zaman zaman yazdığı makalelerinde siyasilerimize nasihatlerde bulunmuştur. Hatta ders kitaplarında bile bu özelliği müşahede edilmektedir. Mesela parlamenter hükümet sistemini anlatırken Başbakanın olması gereken özelliklerine hassasiyetle işaret ederdi. Başgil’e göre Parlamenter Hükümet Sisteminde Başbakan, “*hükümet gemisinin kaptanıdır*”.

Bir diğerk misal de şudur: 27 Mayıs 1960 Darbesinden önce İstanbul Üniversitesi öğrencileri ve öğretim üyeleri bilhassa Hukuk Fakültesi öğrencileri üniversite bahçesinde bir ay müddetle devam eden toplantılar ve gösteriler düzenlediler. Bu gösteriler bir müddet sonra üniversite işgaline dönüştü. Üniversiteyi işgal eden öğrenciler gündüz nümayiş yapıyor, geceleri de sabahlara kadar bağırıp çağırarak sloganlar atıyorlardı Bu olaylar 26 Nisan 1960'dan 27 Mayıs 1960'a kadar devam etti. Siyasiler ve idareciler çok gergin bir haldeydi. Bu gerginliğe son vermek için iktidar partisi olan Demokrat Parti idarecileri, Cumhurbaşkanı *Celal Bayar* Başbakan *Adnan Menderes* (merhum) Başgil Hocamızın nasihatlerini dinlemek için resmen davet ettiler. Başgil Hocamız bu davete icabet etti ve onlarla uzun süre bir oturumda sohbetlerde bulundu. Ve daha önemlisi, onlara nasihatlerde bulundu. Çünkü Cumhurbaşkanı Celal Bayar Hocamızın açıklamalarını zaman zaman kesiyor ve "tenkil, tenkil" diyordu. Yani bu öğrencilere şiddet kullanmak lazım öğretim üyelerini cezalandırmak lazım diyordu. Başgil Hoca ise tenkil değil, yumuşatıcı bir politika takip etmeleri gerektiğini tavsiye ediyordu.

Ama Celal Bayar ve diğerkleri bu tavsiyeleri dinlemedi ve talebelerin ve bazı öğretim üyelerinin tutuklanması politikalarını sürdürdü. Kısa bir süre sonra 27 Mayıs askeri cuntası darbe yaptı ve demokrat partiyi kapattı.

Bu toplantıdaki konuşmaları Başgil bir gazetede özet olarak yazdı. Biz de bu sayede öğrenmiş olduk.

7.e Başgil Hoca Türkiye'yi Uluslararası Münasebetlerde ve Toplantılarda Layıkı Veçhiyle Temsil Ederdi.

Başgil Hoca Batı'da aldığı kültür ve Osmanlı döneminin son nesil münevverlerinden biri olarak gayet ağırbaşlı ve oturaklı bir şahsiyete sahipti. Ağır ağır konuşur karşısındakini ikna ederdi.

Bu özelliği uluslararası münasebetlerde de görülmüş ve tanınmıştı. Bu sebepledir ki o zaman mesela Pakistan'da toplanan Dünya İslam Gençlik Konferansı ve benzeri toplantılara ve Kudüs anlaşmazlığını çözümü ile ilgili Orta Doğıdaki toplantılara Başgil Hoca hep davet edilmiştir.

7.f Başgil Hocanın Yokluğu Türkiye'ye Seneler Kaybettirdi.

Başgil Hoca 27 Mayıs 1960 Darbesinden beş altı ay sonra üniversitedeki görevinden uzaklaştırıldı ve daha sonra yazdığı gazete makaleleri gerekçe gösterilerek hakkında dava açıldı. Tutuklandı, beraat etti. Bir müddet sonra da 1961 seçimlerinde Cumhuriyet Senatosu üyesi oldu. Aynı sene yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçiminde de aday olarak gösterildi. Ancak 27 Mayıs

1960 askeri cuntası buna da engel oldu. Başgil Hoca'yı gayet üzen davranışlarda bulundular. Başgil Hoca bunun üzerine hem adaylıktan çekildi hem de senatörlükten istifa etti. Bu olaylar onu çok üzmüştür. Daha sonra gittiği İsviçre'den gönderdiği gazete makalelerinde başına gelen nezaketsiz ve gayri kanuni hadiseleri anlatmıştır.

Başgil Hoca eğer Cumhurbaşkanı olsaydı veya en azında Cumhuriyet Senatosu üyesi olarak kalsaydı memleketimizdeki demokratik hayat ve parlamenter rejimin gelişmesi açısından aşağıda sıralayacağımız yersiz ve zararlı müesseseler ve tartışmalar olmazdı:

a) Her şeyden evvel din ve vicdan hürriyeti ve laiklik temel manasına uygun olarak memleketimizde geliştirdi.

Laiklik dinsizlik şeklinde kullanılmaz ve din ve vicdan hürriyeti de hikmeti teşriyesine uygun (*ratio legis*) uygulanırdı. Ve memleketimizde gericilik, ilericilik ve İslam aleyhtarlığı ve İslami muhtevalı konuşma, toplantı, makale ve kitaplar ağır cezalara uğratılmazdı.

b) Tabii senatörlük diye bir müessese 1961 Anayasasında yer almazdı.

Bu kurum, darbeyi yapan subaylara Cumhuriyet Senatosunda "tabii senatör" olma imkânı veriyordu. Ve tabii senatör oldukları için de yirmi sene boyunca senatörlük maaşı aldılar ve keyif sürdüler. Nihayet 1982 Anayasası yapılırken bu kurum da kaldırıldı.

c) Avrupa Birliği'ne daha önce girerdik.

Kanaatimce Başgil Hoca hayatta olsaydı Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliğine daha önce girerdi. Bilindiği gibi elli seneden fazla bir zamandır Avrupa Birliği devletleri Türkiye Cumhuriyetini Avrupa Birliğine almadılar hatta almamak için yarım asırdır oyaladılar. Halen de bu durum devam etmektedir. Başgil Hoca, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile o devirlerde yaptığı görüşmelerde, bu özellik ortaya çıkmaktadır. İnönü ilim adamlarını Dolmabahçe'de topluyor ve onlarla görüşmeler yapıyormuş. Bu görüşmelerden birinde Başgil Hoca Hitler dönemi Avrupa'nın gidişatı, İkinci Dünya Harbi sonrası Avrupa'nın durumu konularını çok güzel özetleyen açıklamalar yapmıştı.

d) Memleketimizde parlamenter hayatımız istikrarla devam eder, sık sık koalisyonlar görülmezdi.

Her koalisyon döneminde siyasi ve ekonomik hayatta krizler yaşanmazdı. Çünkü yaklaşık altmış senedir son on yılı hariç tutacak olursak, koalisyonlar

ülkemizde çok büyük ekonomik kayıplara yol açmışlardır. Bir defasında bu krizler neticesi Türk Lirası yüzde elli değer kaybına uğramıştı.

Neticeler: Merhum Hocam hakkında kısaca bazı tespitlerimi ve müşahedelerimi şimdilik burada noktalıyorum. Başgil Hocamın, eserleri ve hizmetleri bu kadar kısa açıklamalarla belirtilemez. Çünkü Başgil Hoca, memleketimizin en iyi Anayasa Hukukçusu idi. Anayasa Hukuku dalında en çok eser veren bir ilim adamı idi. Başgil Hoca sadece memleketimizin mümtaz bir ilim adamı değil, aynı zamanda Avrupa'nın da birinci sınıf hukuk âlimlerinden biri idi.

Başgil Hocam hakkında yazdıklarımın en iyi delili onun eserleridir...

Bir teklif: Sözümün burasında bir teklifte bulunmak isterim: Memleketimizin en iyi Anayasa Hukukçusu Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil Hoca hakkında geniş bir "Armağan Eser" çıkarılmalıdır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, emekli olan hocalar hakkında çıkarmakta olduğu "Armağan Eseri" Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil hakkında çıkartmadı. Sadece İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuasının bir sayısını onun hatırasına yayınladığını belirtti. Bu ifadeyi de o mecmuanın bir sayısını kapağına küçük harflerle yazdı.

Temennim herhangi bir kuruluş veya vakıf veya dernek tarafından daha geniş çaplı bir "Armağan Eser" çıkartılmasıdır. Bu Armağan Eserde, Başgil Hocamızın eserleri ve memleketimize hizmetleri daha detaylı olarak yer almalıdır.

Bendeniz de çıkarılacak bu 'Armağan Eserde' daha geniş bir tahlil makalesi yazmaya çalışırım.

Sözlerime son veriyor, Başgil Hocama Allah'tan rahmetler niyaz ediyorum.